

ΚΡΗΤΗ 1821-1898 ΣΤΟΥΣ ΔΡΟΜΟΥΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Όταν μιλάμε για την ιστορία της Κρήτης στο πέρασμα των αιώνων, δεν γίνεται, παρά να μιλάμε παράλληλα για τις επαναστάσεις των Κρητικών, κατά των κατά καιρούς κατακτητών της νήσου. Ήταν η θέση της στην ανατολική Μεσόγειο, που την έκανε ποθητή σε όσους φιλοδοξούσαν να διαφεντεύουν γη και θάλασσα σε κάθε εποχή. Ρωμαίοι και Βενετοί και Σαρακηνοί και Τούρκοι, συνέδεσαν την περίοδο της κατοχής τους με ονόματα επαναστατών γενναίων, που δημιούργησαν ιδεολογία και παρέδωσαν ένα ισχυρό πνεύμα ανεξαρτησίας στις επόμενες γενεές. Ένα πνεύμα ατίθασο, ανεξάρτητο, ανυπάκουο, ρωμαλέο και διαρκές. Στο πνεύμα αυτό οφείλεται η γενναία αντίσταση των Κρητικών και κατά τη διάρκεια της Γερμανικής Κατοχής.

Ιδιαίτερη μνεία ωστόσο, απαιτείται για τις επαναστάσεις κατά του Οθωμανικού ζυγού. Η Κρήτη, απομονωμένη από τη μητέρα πατρίδα, αβοήθητη, εξαρτώμενη από τις διαθέσεις των μεγάλων δυνάμεων της εποχής, έδινε τους δικούς της αγώνες, πληρώνοντας πάντα ακριβό τίμημα. Με καημό και πείσμα κατέβαλε αυτό το ακριβό τίμημα και με πικρία έβλεπε τις αλλεπάλληλες ματαιώσεις του ονείρου της. Από τη δημιουργία του Ελληνικού Κράτους, χρειάστηκε να περάσουν ογδόντα και πλέον χρόνια για την πολυπόθητη Ένωση.

Στο πλαίσιο των εορτασμών για τα διακόσια χρόνια από την Εθνεγερσία του 1821, ο Δήμος Ηρακλείου και η Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη διοργανώνουν μια σημαντική έκθεση, με κειμήλια των αγώνων του Κρητικού λαού κατά των Οθωμανών. Η έκθεση αναφέρεται σε τρεις επαναστάσεις – σταθμούς, που έγιναν το 1821, το 1866 και το 1897. Και οι τρεις υπήρξαν αιματηρές, αλλά η τελευταία, η επανάσταση του 1897, υπήρξε η αφορμή για να παραχωρηθεί στην Κρήτη καθεστώς αυτονομίας, με πρώτο ύπατο αρμοστή τον πρίγκηπα Γεώργιο. Μέχρι την Ένωση το 1913, οι Κρητικοί δεν ησύχασαν. Με πείσμα και σθένος εξακολουθούσαν να διεκδικούν τον αρχικό τους στόχο, να αποτελέσουν μέρος του Ελληνικού Κράτους.

Η έκθεση περιλαμβάνει αντικείμενα από τις ιδιωτικές συλλογές των Μπαλαφούτη Γεωργίου, Σκαρτσιλάκη Δημήτρη, Τζιτζιλιάκη Ευτύχη και από τις συλλογές του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου στην Αθήνα και της Μονής Αρκαδίου. Τους ευχαριστούμε όλους θερμά για την εμπιστοσύνη και την παραχώρηση των εκθεμάτων. Ευχαριστούμε επίσης τους επιμελητές της έκθεσης, κ.κ. Ηλία Παπαγεωργίου και Παντελή Φελέρη, καθώς και τους Φοίβο Παπαγεωργίου και Αθανάσιο Τσουπάκη και την κ. Μαρία Στέφωση, για τη συμβολή τους τόσο στο στήσιμο της έκθεσης, όσο και στον σχεδιασμό του καταλόγου. Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλομε επίσης στους επιστημονικούς συνεργάτες κ. Ζαχαρία Αντωνάκη και κ.κ. Μαρίνα Δετοράκη και Ελευθερία Ζέη, για τα κατατοπιστικά κείμενα που περιέχονται στον κατάλογο. Ασφαλώς, ευχαριστίες οφείλομε και στον κ. Κυριάκο Καλαϊτζίδη, για την υπέροχη μουσική που ακούγεται στην έκθεση.

Προσωπικά οφείλω να ευχαριστήσω τον Δήμαρχο Ηρακλείου κ. Βασίλη Λαμπρινό για την στήριξή του, καθώς και τους υπαλλήλους της Βικελαίας Δημοτικής Βιβλιοθήκης, Δημήτρη Σάββα και Στεφάνια Τερζάκη για την επιμελή συμβολή τους σε όλη τη διάρκεια της προετοιμασίας της έκθεσης.

Αριστέα Τ. Πλεύρη
Αντιδήμαρχος Πολιτισμού-Εθελοντισμού
Δήμου Ηρακλείου Κρήτης

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ

Ο Δήμος Ηρακλείου συμμετέχει στις επετειακές εκδηλώσεις για τα 200 χρόνια από την Επανάσταση του 1821, με εκδηλώσεις ειδικού θεματικού ενδιαφέροντος, αναδεικνύοντας την παρουσία και τους αγώνες των Κρητών κατά τον 19ο αιώνα.

Η Έκθεση «Κρήτη 1821-1898: Στους δρόμους της Επανάστασης», παρουσιάζει στοιχεία, κειμήλια, ντοκουμέντα από την συμμετοχή της ιδιαίτερης πατρίδας μας στην εθνεγερσία, τα οποία αποτυπώνουν με ενάργεια τα ιστορικά γεγονότα, το ηρωικό πνεύμα των συμπατριωτών μας, που εκδηλώθηκε εκείνα τα χρόνια και πήρε άλλοτε επικές και άλλοτε μυθικές διαστάσεις.

Καθώς η μεγαλόνησος δεν ενσωματώθηκε στο νεοσύστατο Ελληνικό κράτος του 1830, οι θυσίες, οι αγώνες των Κρητών για απολύτρωση από τον Οθωμανικό ζυγό, συνεχίστηκαν καθ' όλη την διάρκεια του 19ου αιώνα. Η Έκθεση επικεντρώνεται σε τρία κρίσιμα χρονικά σημεία των Επαναστάσεων: το 1821, το 1866, και το 1897. Το πνεύμα της Αντίστασης προς τους κατακτητές εμπψύχωνε ο κοινός σκοπός. Μολονότι η στάση των Μεγάλων Δυνάμεων της εποχής απέκλειε κάθε ελπίδα συμβολής στην απελευθέρωση, οι σκλαβωμένοι Κρήτες, με απaráμιλλη γενναιότητα, εξακολούθησαν τις προσπάθειες κατάλυσης της Οθωμανικής κυριαρχίας και της Ένωσης του νησιού με την Ελλάδα.

Η Έκθεση αυτή, όπως και η ειδική Ημερίδα, με τίτλο: «Επαναστάσεις και ξεσηκωμοί των Κρητών εναντίον του Οθωμανικού ζυγού τον 19ο αιώνα – Καταγραφές και Απηχήσεις στον Λόγο Κρητών δημιουργών», που θα πραγματοποιηθεί στις 6 Νοεμβρίου 2021, προσδοκούμε να αποτελέσουν ουσιαστικές εκδηλώσεις, στο πλαίσιο του Εορτασμού των 200 χρόνων της Επανάστασης που έδωσε την Ελευθερία στην πατρίδα μας.

Θέλω να ευχαριστήσω θερμά όλους εκείνους που, με πολύμηνη προσπάθεια, συνέβαλαν στην πραγματοποίηση της Έκθεσης αυτής, καθώς επίσης και όσους μας εμπιστεύτηκαν τα πολύτιμα ντοκουμέντα που παρουσιάζονται στους Εκθεσιακούς χώρους.

Οκτώβριος 2021

Βασίλης Λαμπρινός
Δήμαρχος Ηρακλείου

Νικόλαος Σκουφάς

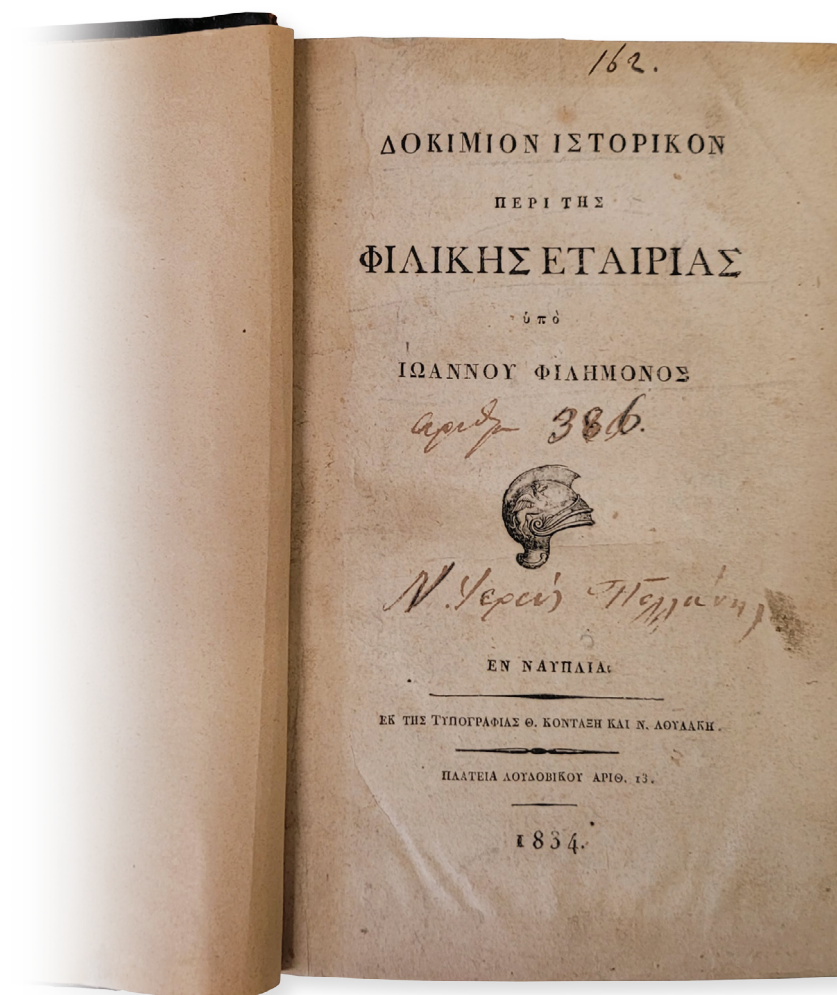
Εμμανουήλ Ξάνθος

Αθανάσιος Τσακάλωφ

Η Φιλική Εταιρεία και η Κρήτη

Ήδη από τη δεύτερη δεκαετία του 19^{ου} αι, επιφανείς Κρητικοί δραστηριοποιούνται ως μέλη της Φιλικής Εταιρείας και προετοιμάζουν το έδαφος της επανάστασης στο νησί. Ανάμεσά τους ο μητροπολίτης Γεράσιμος Παρδάλης, ο Καλλίνικος Κριτοβουλίδης, οι Σφακιανοί πλοιοκτήτες Ψαρουδάκης και Φασούλης και πολλοί άλλοι. Ο Ρεθύμνιος λόγιος Εμμανουήλ Βερνάρδος ανέλαβε ως επίσημος κήρυκας της Φιλικής Εταιρείας στην Κρήτη. Ένα σπάνιο έγγραφο, γραμμένο από τον κώδικα των Φιλικών, πιστοποιεί τη μύηση του Σφακιανού Ιωάννη Μπινιάκη: «*Εις το όνομα της μελλούσης σωτηρίας. Καθιερώνω ιερέα Φιλικόν και αφιερώνω εις την αγάπην της Φιλικής Εταιρείας και την υπεράσπισιν των μεγάλων ιερέων των Ελευσινείων συμπολιτών μου Ιωάννη Πινιάκη του Γιώργη, εκ πατρίδος Σφακία, ετών πενήτηντα πέντε, ως θερμόν υποστηρικτήν της ευδαιμονίας της πατρίδος, κατηχηθέντα και ορκωθέντα παρ' εμού (μονογραφη) εις Σφακία τη είκοσι Φιλικών, Απριλίου είκοσι*».

Ο Ιωάννης Φιλήμων (Κωνσταντινούπολη 1798 ή 1799 - Αθήνα 1874), Κωνσταντινουπολίτης αγωνιστής, με εξαιρετική μόρφωση και γνώσεις τυπογραφίας, εξέδωσε μεταξύ άλλων το «*Δοκίμιον Ιστορικόν περί τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας*» το 1834, που κατέλαβε επάξια τη θέση της πρώτης από χρονολογική άποψη ιστορικής καταγραφής των γεγονότων, της σύστασης της Φιλικής Εταιρείας και της Επανάστασης.

1821

Α Α΄ περίοδος (1821-1824)

Η Κρήτη βρισκόταν σε πλήρη συντονισμό με τις επαναστατικές κινήσεις και προετοιμασίες της ηπειρωτικής Ελλάδας. Ήδη από τη δεύτερη δεκαετία του 19^{ου} αι, επιφανείς Κρητικοί δραστηριοποιούνται ως μέλη της Φιλικής Εταιρείας και προετοιμάζουν το έδαφος της επανάστασης στο νησί, όπως ο Μητροπολίτης Γεράσιμος Παρδάλης, ο Μελχισεδέκ κατά κόσμον Μιχαήλ Τσουδερός, ηγούμενος της Μονής Πρεβέλης, ο Μανουήλ Βερνάρδος, λόγιος τυπογράφος από το Ρέθυμνο και κήρυκας της Φιλικής Εταιρείας στο νησί. Τα κηρύγματα των φιλικών οδήγησαν στην επίσημη απόφαση για την εξέγερση, λίγες μόνο μέρες μετά τα γεγονότα στα Καλάβρυτα, όταν συγκεντρώθηκαν στις 15 Απριλίου στο Μοναστήρι της Παναγίας της Θυμιανής, στα Χανιά, περίπου 1.500 οπλαρχηγοί και πρόκριτοι από όλη σχεδόν την Κρήτη κηρύσσοντας την επανάσταση: «*Οι κάτοικοι της νήσου Κρήτης, πλήρεις από υψηλόν και ευγενές της ελευθερίας αίσθημα, έλαβον κατά της οθωμανικής τυραννίας τα όπλα...*». Η πρώτη μεγάλη νίκη των επαναστατών σημειώθηκε στις 14 Ιουνίου 1821 στο Λούλο Χανίων, όπου εξοντώθηκε ένα σώμα γενισάρων από τα Χανιά και σκοτώθηκε ο αρχηγός τους Ταμπουρατζής, από τους Σφακιανούς οπλαρχηγούς Ιωάννη Χάλη, Ιωάννη Παπαδο- γεωργάκη, Παπανδρέα, Σήφακα και Βαρδουλομανούσο. Μετά και τις νίκες των επαναστατών στο Θέρισο και την Κράπη τον Ιούλιο του 1821 οι Τούρκοι απάντησαν με σφαγές αμάχων, λεηλασίες σπιτιών, μαγαζιών και εκκλησιών στα Χανιά. Οι σφαγές επεκτάθηκαν στο Ρέθυμνο, και στις 23-24 Ιουνίου στη μεγάλη σφαγή στο Μεγάλο Κάστρο, γνωστή ως «ο μεγάλος αρπεντές», έπεσαν νεκροί 700 Κρητικοί. Ακολούθησαν οι σφαγές στη Σητεία όπου οι νεκροί

έφτασαν τους 300. Παρά την νίκη των Ελλήνων στις Αλιάκες (19 Αυγούστου 1821) οι Τούρκοι έφτασαν στα Σφακιά, νικώντας τους Σφακιανούς στο οροπέδιο Ασκύφου (29 Αυγούστου 1821). Πολλά γυναίκόπαιδα θανατώθηκαν και αιχμαλωτίστηκαν, ενώ όσα μπόρεσαν διέφυγαν στη Γαύδο. Παρά την νίκη τους οι Τούρκοι γνώριζαν ότι η επανάσταση δεν είχε κατασταλεί, αφού πολλοί πολεμιστές είχαν καταφύγει σε ορεινές περιοχές. Σύντομα οι επαναστάτες ανασυγκροτήθηκαν, επιχειρώντας επιδρομές στα μουσουλμανικά χωριά.

Ο Δημήτριος Υψηλάντης όρισε τον Μιχαήλ Κομνηνό Αφεντούλιεφ ή Αφεντούλη γενικό αρχηγό της επανάστασης στην Κρήτη, που κατέφθασε στην Κρήτη στις 25 Οκτωβρίου 1821 με πολεμικό υλικό και τρόφιμα. Η επανάσταση στην Κρήτη μπήκε σε κρίσιμη φάση, όταν ο Σουλτάνος ζήτησε τη βοήθεια του αντιβασιλέα της Αιγύπτου Μεχμέτ Αλή, για να καταπνίξει την επανάσταση στο νησί. Στα τέλη Μαΐου 1822 έφτασαν στη Σούδα οι πρώτες δυνάμεις του αιγυπτιακού στρατού. Το Φεβρουάριο του 1823 στο χωριό Μίλατο της επαρχίας Μιραμπέλλου 2.000 άμαχοι που είχαν καταφύγει σε μία σπηλιά εξοντώθηκαν. Η ρήξη του Αφεντούλιεφ με τους τοπικούς αρχηγούς θα οδηγήσει στην απόλυσή του από τη θέση του γενικού επάρχου, τον Νοέμβριο του 1822, και στον διορισμό του Εμμανουήλ Τομπάζη ως γενικού αρμοστή του νησιού, τον Μάιο του 1823. Ο Τομπάζης έφτασε στο νησί στις 22 Μαΐου με ενισχύσεις, δηλαδή στόλο οκτώ πλοίων, 1.200 άνδρες, πυροβολικό (15 κανόνια) και χρήματα. Στα μέσα Μαρτίου 1824 ο Χουσεΐν

κινήθηκε προς τα Σφακιά, που αποτελούσαν το κέντρο της επανάστασης. Χωρίς ιδιαίτερη αντίσταση έφτασε στο λιμάνι του Λουτρού, όπου οι Κρητικοί ανατίναξαν τις αποθήκες πολεμοφοδίων και τροφίμων, για να μην πέσουν στα χέρια του εχθρού. Η ενέργεια αυτή σταμάτησε για λίγο την προέλαση των μουσουλμάνων και έτσι πολλοί Κρητικοί σώθηκαν φεύγοντας με πλοία

στην Γαύδο είτε βρίσκοντας καταφύγιο στα βουνά των Σφακιών. Στις 12 Απριλίου 1824 ο διοικητής της Κρήτης Εμμανουήλ Τομπάζης αναχώρησε από το νησί, υποσχόμενος βοήθεια όταν επιστρέψει στην Ελλάδα. Η υποταγή της Κρήτης είχε συντελεστεί. Ο αγώνας εναντίον των Τουρκοαιγυπτίων συνεχίστηκε στα βουνά με σποραδικές ενέργειες ανταρτικών σωμάτων.

Υδατογραφία των Δ. Ζωγράφου - Ι. Μακρυγιάννη με θέμα τις μάχες της Κρήτης

1866

B

Η επανάσταση του 1866-1869

Η πρώτη μετά το 1821 μεγάλη κρίση του Κρητικού Ζητήματος σημειώθηκε το 1866. Οι συνθήκες για την έκρηξη της επανάστασης ήταν δυσμενείς. Οι Μεγάλες Δυνάμεις και ιδιαίτερα η Αγγλία και η Γαλλία, ήταν από την αρχή αντίθετες προς κάθε κίνημα που θα έθετε σε κίνδυνο την ακεραιότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Μόνο η Ρωσία έδειχνε να ευνοεί την επανάσταση της Κρήτης. Η έναρξη της επανάστασης κηρύχθηκε επίσημα στις 21 Αυγούστου 1866 και σκοπό είχε την κατάλυση της οθωμανικής κυριαρχίας και την ένωση του νησιού με την Ελλάδα.

Το δύσκολο έργο της καταστολής της επανάστασης ανέθεσε ο Σουλτάνος πρώτα στο Μουσταφά Πασά που έφτασε στο νησί στις 30 Αυγούστου. Στις 8 Νοεμβρίου του ίδιου έτους, οθωμανικές δυνάμεις πολιορκήσαν τη Μονή Αρκαδίου, η οποία ήταν και το αρχηγείο των επαναστατών. Εκτός από τους μοναχούς στο μοναστήρι, τόπο σχετικά οχυρό, είχαν συγκεντρωθεί γύρω στα 600 γυναικόπαιδα και καμιά τρακοσιαριά οπλοφόροι. Εκεί ο Πάνος Κορωναίος είχε εγκαταστήσει φρούραρχο τον ανθυπολοχαγό Ιωάννη Δημακόπουλο, μαζί με τον ηγούμενο Γαβριήλ Μαρινάκη. Παρά τις τεράστιες δυνάμεις τους οι Τούρκοι δε μπόρεσαν να πατήσουν το μοναστήρι την ίδια ημέρα. Χρειάστηκε γι' αυτό να μεταφέρουν από το Ρέθυμνο κι άλλες δυνάμεις και μεγαλύτερα κανόνια, φρουριακά.

Ένα από αυτά, η περίφημη «μπουμπάρδα κουτσαχείλα», τσάκισε στις 9 Νοεμβρίου τη δυτική πύλη της μονής και άνοιξε το δρόμο στο στρατό. Ο αγώνας συνεχίστηκε μέσα στο μοναστήρι και κορυφώθηκε με την ανατίναξη της πυριτιδαποθήκης. Από τους 950 περίπου πολιορκημένους, 114 αιχμαλωτίστηκαν, 3 ή 4 διέφυγαν,

όλοι οι άλλοι σκοτώθηκαν. Οι απώλειες των Τούρκων ήταν 1.500 περίπου νεκροί και τραυματίες.

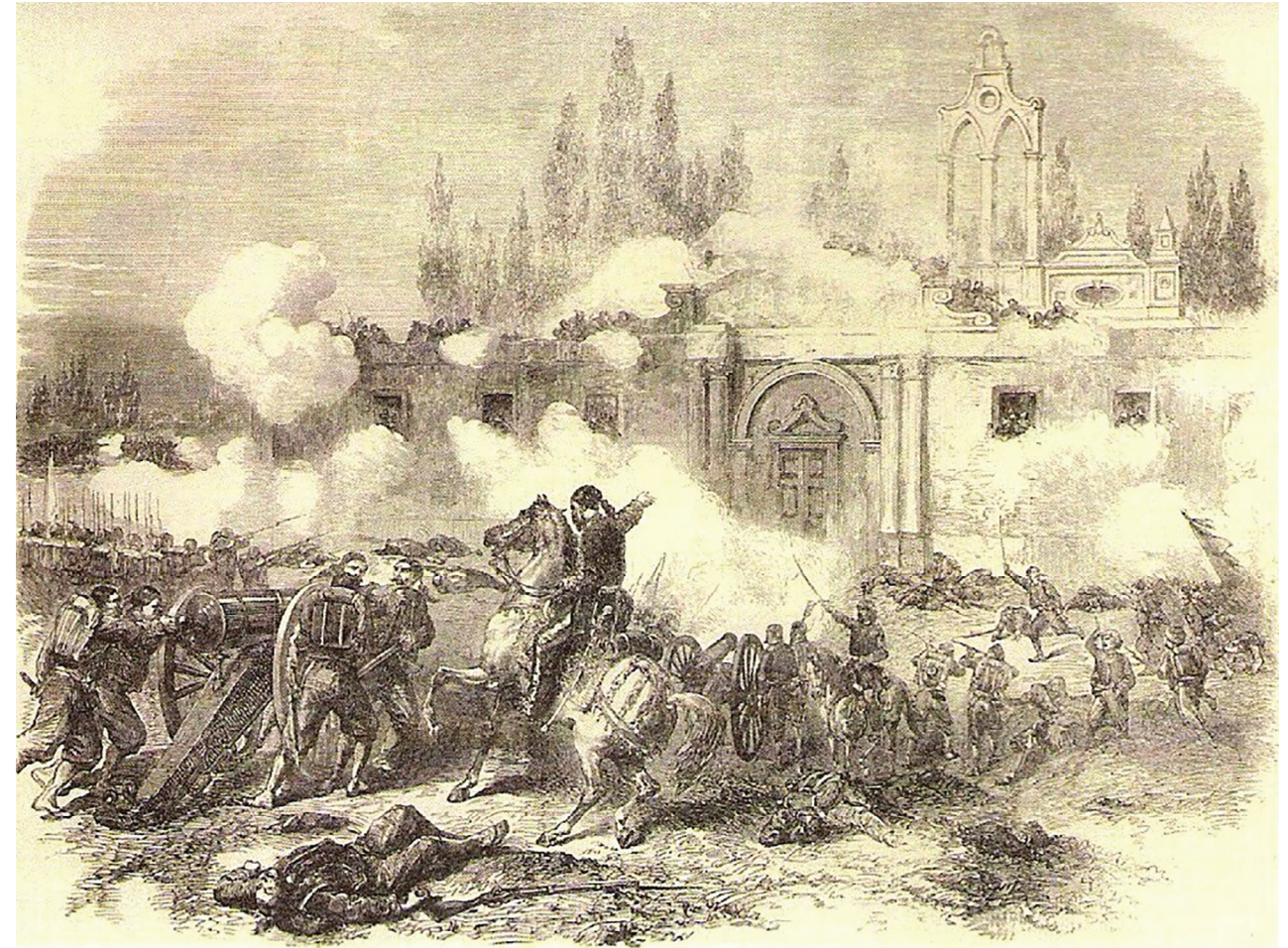
Η πολιορκία τελείωσε με το ολοκαύτωμα του Αρκαδίου και την ήττα των επαναστατών, κορυφαία στιγμή αυτού του μπαρουτοκαπνισμένου και φρικώδους συχνά αιώνα.. Το Αρκάδι όμως έγινε ιδέα που γονιμοποιεί την ιστορία και αποτυπώθηκε στη μνήμη του λαού.

Φλόγιζε το εθνικό αίσθημα της Κρήτης και άνοιξε το δρόμο, πολύ πριν το 1913, για την εθνική αποκατάσταση. Η ανατίναξη αυτή αφύπνισε συνειδήσεις και φωνές και στην Ευρώπη όπως του Βίκτωρος Ουγκώ που έγραψε τότε πύρινους λόγους υπέρ των αγωνιστών της Κρήτης: *«η Κρήτη είναι Ελλάδα και όχι Τουρκιά, γιατί ο τύραννος αν είναι της ίδιας ράτσας είναι βδελυρός, αλλιώς είναι φρικτός. Γιατί είναι αδύνατο να σταθεί στην πατρίδα του Ετέαρχου και του Μίνωα ένας αφέντης βαρβαρόφρονος. Γιατί και συ Γαλλία θα επαναστατούσες».*

Οι ωμότητες των Τούρκων στην Κρήτη ανάγκασαν τον σουλτάνο να μεταβάλει την πολιτική του στάση, καθ' ότι η δυσφορία της κοινής γνώμης διογκωνόταν. Έστειλε λοιπόν στην Κρήτη τον μεγάλο βεζίρη Ααλή Πασά, κομιστή διοικητικών παραχωρήσεων, που αποτέλεσαν τη βάση του λεγόμενου Οργανικού Νόμου του 1868. Επρόκειτο για ένα καθεστώς υποτυπώδους ημιαυτονομίας, και σύμφωνα με αυτό η Κρήτη θα αποτελούσε ένα βιλαέτι (διοικητική επαρχία) της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, διοικούμενο από τον βαλή, που διοριζόταν από το σουλτάνο. Το νησί διαιρέθηκε σε πέντε διοικήσεις και είκοσι επαρχίες. Στις 11 Δεκεμβρίου 1868 η Προσωρινή Κυβέρνηση πολιορκήθηκε στη Γωνιά Κισιάμου. Τον Ιανουάριο του 1869 η ευρωπαϊκή διπλωματία είχε στραφεί υπέρ της Τουρκίας και οι Μεγάλες Δυνάμεις αποφάσισαν με τη Συνθήκη των Παρισίων (9/20 Ιανουαρίου) να απαγορευτεί στην

Ελλάδα ο σχηματισμός εθελοντικών σχημάτων και ο εφοδιασμός των επαναστατών. Η Επανάσταση του 1866

αν και φαινομενικά απέτυχε, στην πραγματικότητα αποτέλεσε θετικό βήμα προς την ελευθερία.

Η πολιορκία της Μονής Αρκαδίου

1897

Γ Οι επαναστάσεις των χρόνων 1889, 1895-1898

Το 1878 με τη Σύμβαση της Χαλέπας, ένα από τα πράγματα που πέτυχαν οι επαναστάτες κρητικοί ήταν η δέσμευση του σουλτάνου ότι η Κρήτη θα αστυνομευόταν μόνο από Κρητικούς. Αποφασίστηκε μάλιστα η δημιουργία σώματος Χωροφυλακής μόνο από κατοίκους της Κρήτης, στο οποίο οι χριστιανοί θα μπορούσαν να γίνουν και αξιωματικοί.

Το 1889, καταργώντας το συγκεκριμένο άρθρο της σύμβασης, που όριζε ότι η Κρήτη θα αστυνομευόταν μόνο από Κρητικούς, ο σουλτάνος ανέθεσε στον συνταγματάρχη Ταξίν την αστυνόμηση της Κρήτης, θέτοντάς τον επικεφαλής σώματος 200 ανδρών. Το τοπικό μουσουλμανικό στοιχείο, οι Τουρκοκρητικοί και οι άτακτοι βασιβουζούκοι που στρατολογήθηκαν στη Μακεδονία, προέβαιναν συχνά σε θηριωδίες. Η επανάσταση του 1889 που ακολούθησε καταπνίγηκε μετά από ένα οκτάμηνο. Ήταν μια Επανάσταση άκαιρη και άτυχη. Έδωσε την αφορμή στους Τούρκους να ανακαλέσουν τα προνόμια της Χαλέπας και να επαναφέρουν στο νησί το τυραννικό καθεστώς περασμένων καιρών. Ένας Σφακιανός δικαστικός, ο Μανούσος Κούνδουρος, πρωτοστατούσε στη συγκρότηση μιας Επιτροπής, που ονομάστηκε Μεταπολιτευτική και προέβαινε στη σύνταξη ενός υπομνήματος, που εγκρίθηκε σε γενική συνέλευση στην Κράπη Αποκορώνου, το Σεπτέμβριο του 1895.

Το υπόμνημα ζητούσε την παραχώρηση στην Κρήτη μερικής αυτονομίας υπό χριστιανό διοικητή και την επαναφορά των προνομίων της Χαλέπας. Το Φεβρουάριο του 1896 ο Καραθεοδωρής πασάς ανακλήθηκε στην Κωνσταντινούπολη αφού απέτυχε να συλλάβει τους πρωτεργάτες της μεταπολιτευτικής Επανάστασης (1895-1896). Το 1896, επειδή οι ταραχές συνεχίζονταν, ο

Αναμνηστικό μετάλλιο για την απελευθέρωση της Κρήτης

σουλτάνος, κάτω από την πίεση των ξένων δυνάμεων, δέχθηκε τη δημιουργία και αποστολή στο νησί σώματος 100 Μαυροβούνιων χωροφυλάκων, με διοικητή τον Άγγλο ταγματάρχη Μπορ. Η ύπαιθρος ελεγχόταν από τους επαναστατημένους Κρητικούς ενώ οι πόλεις από τους Τούρκους. Οι μεγάλες δυνάμεις (Μεγάλη Βρετανία, Γαλλία, Αυστροουγγαρία, Ρωσία, Ιταλία, Γερμανία) έστειλαν στόλους στο νησί ώστε να ελέγξουν/βοηθήσουν την εκτόνωση της κατάστασης. Στις 23 και 24 Ιανουαρίου του 1897 οι Τούρκοι βάζουν φωτιά στα Χανιά και σφάζουν τους χριστιανούς. Τότε εκατό περίπου επαναστάτες συγκεντρώθηκαν στο Ακρωτήρι αποφασισμένοι να διεκδικήσουν με κάθε μέσο την Ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα. Ήταν η αρχή της Επανάστασης. Οι Μεγάλες Δυνάμεις (Ιταλία, Γαλλία, Αυστρία, Γερμανία, Αγγλία και Ρωσία) δεν αποδέχονται το αίτημα των επαναστατών και αποφασίζουν τη διεθνή κατοχή των πόλεων Χανίων, Ρεθύμνου και Ηρακλείου. Η νέα αυτή εξέλιξη οδήγησε το βασιλιά Γεώργιο Α΄ και την κυβέρνηση Δεληγιάννη της Ελλάδας να επέμβουν άμεσα στέλνοντας στρατό στην Κρήτη. Εκστρατευτικό σώμα 1.500 ανδρών μ' επικεφαλής τον συνταγματάρχη Τιμολέοντα Βάσσο, αποβιβάστηκε την

3η Φεβρουαρίου 1897 στο Κολυμπάρι. Στο Ρέθυμνο και το Ηράκλειο στάλθηκαν εθελοντές και πολεμοφόδια. Ο Βάσσο ανακοινώνει την εντολή που έχει να καταλάβει το νησί στο όνομα του βασιλιά των Ελλήνων, ενώ οι Μεγάλες Δυνάμεις τον ειδοποιούν να μην πλησιάσει τα Χανιά σε ακτίνα μικρότερη των έξι χιλιομέτρων. Στις 6 Μαρτίου 1897, οι ναύαρχοι των ευρωπαϊκών μοιρών που βρίσκονταν στα κρητικά ύδατα γνωστοποίησαν στους Κρήτες πως οι κυβερνήσεις τους αποφάσισαν να εκχωρήσουν στην Κρήτη πλήρη αυτονομία υπό την επικυριαρχία του Σουλτάνου. Οι Κρήτες Επαναστάτες συναίνεσαν στην αυτονομία με τον όρο της πλήρους απομάκρυνσης των τουρκικών στρατευμάτων από το νησί. Η Γενική Συνέλευση των Κρητών από τις Πλακούρες αποδεχόταν στα μέσα Ιουλίου το προσωρινό πολίτευμα της Κρήτης και στις 22 Αυγούστου 1898 εγκαταστάθηκε στους φορολογικούς σταθμούς το νέο προσωπικό αποτελούμενο από χριστιανούς υπαλλήλους. Όταν θα επιχειρηθεί το ίδιο στο Ηράκλειο, στις 25 Αυγούστου, ο μουσουλμανικός πληθυσμός και περίπου 15.000 βασιβουζούκοι θα προβούν σε αθρόες δολοφονίες και εμπρησμούς, με αποτέλεσμα να σκοτωθούν 14 Άγγλοι στρατιώτες, απροσδιόριστος αριθμός χριστιανών (αναφέρονται περίπου 150 με 200) και ο Υποπρόξενος της Αγγλίας Λύσανδρος Καλοκαιρινός. Οι άγριες σφαγές των χριστιανών στο Ηράκλειο οδήγησαν τους ξένους ναυάρχους στην απόφαση για την απομάκρυνση των Τούρκων. Η τουρκική χωροφυλακή αποχώρησε μαζί με τον τουρκικό στρατό, ενώ οι ναύαρχοι ανέλαβαν τη διοίκηση της Μεγαλόνησου. Στις 2 Νοεμβρίου 1898 και ο τελευταίος Τούρκος στρατιώτης εγκατέλειπε οριστικά την Κρήτη. Στις 5 Νοεμβρίου 1898 οι Κρήτες κατέθεσαν τα όπλα, υπακούοντας στην εντολή του Εκτελεστικού, για να διευκολυνθεί η ομαλή μεταβίβαση της εξουσίας στον εντολοδόχο των Μεγάλων Δυνάμεων πρίγκιπα Γεώργιο, ο οποίος έφτασε στην Κρήτη ένα μήνα αργότερα, στις 9

Δεκεμβρίου 1898. Στο διάστημα που μεσολάβησε έως την άφιξη του πρίγκιπα γεωργίου η Μεγαλόνησος διοικείτο από τους διοικητές των διεθνών στρατευμάτων. Οι Άγγλοι διοικούσαν το νομό Ηρακλείου, οι Ρώσοι το νομό Ρεθύμνου, οι Γάλλοι το νομό Λασιθίου και οι Ιταλοί τους νομούς Χανίων και Σφακίων. Το Κρητικό Ζήτημα έμπαινε πλέον οριστικά σε νέα τροχιά.

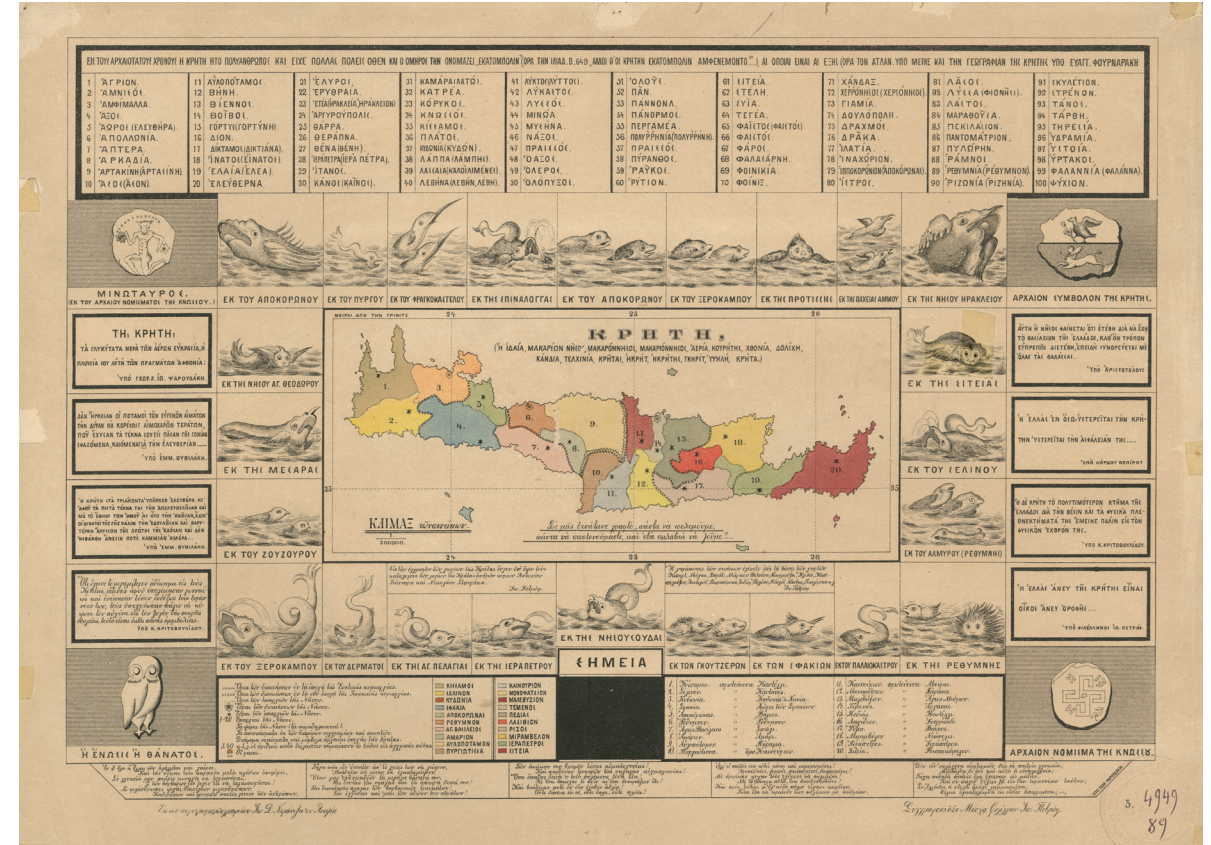
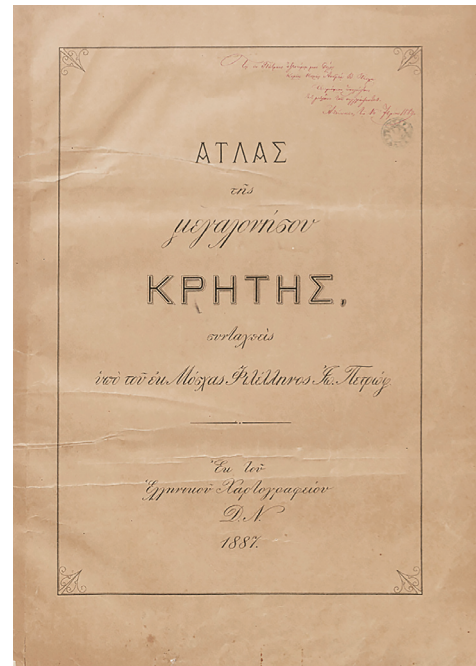

Ο Ιωάννης Πετρώφ, ο φιλέλληνας γαμπρός της Κρήτης

Από τους σπουδαιότερους φιλέλληνες που έζησαν και στην Κρήτη, ο εκ Μόσχας Ιωάννης Πετρώφ (Μόσχα 1849 - Αθήνα 1922) διετέλεσε αρχικά αξιωματικός του πυροβολικού στην Αγία Πετρούπολη, αλλά αφιερώθηκε πλήρως στη μελέτη της αρχαίας ελληνικής ιστορίας και του ελληνικού πολιτισμού. Έζησε στην Αθήνα, και για μεγάλα διαστήματα, στο Ρέθυμνο, καθώς είχε παντρευτεί τη Δέσποινα Καλαϊτζάκη, κόρη του οπλαρχηγού του '21, Εμμανουήλ Καλαϊτζάκη. Ο Πετρώφ υποστήριξε την ελληνική επανάσταση μέσα από ομιλίες, διαλέξεις, δημοσιεύσεις του στον τύπο, και εκδόσεις που επιμελήθηκε. Από τη Ρωσία ο Πετρώφ μετέφερε τη βιβλιοθήκη του και την εμπλούτισε με σπάνιες εκδόσεις, χάρτες και άτλαντες, που συγκροτούν σήμερα το λεγόμενο Αρχείο

Πετρώφ, μαζί τη διασωθείσα αλληλογραφία του. Λίγο μετά την εγκατάστασή του στην Αθήνα, ο Ιωάννης Πετρώφ, τύπωσε το πρώτο του έργο, που επιγράφονταν «Άτλας του υπέρ της Ανεξαρτησίας ιερού αγώνος, 1821-1828...», (Λειψία της Γερμανίας, 1886). Το 1887 συνέταξε και εξέδωσε με δαπάνη της Γενικής των Κρητών Συνελεύσεως, το έργο «Άτλας της μεγαλονήσου Κρήτης», με χάρτες των επαρχιών της δυτικής Κρήτης. Πρόκειται για έναν τοπογραφικό άτλαντα 36 φύλλων, σε μεγάλο σχήμα (33x35 εκ.), με χάρτες των περιοχών Χανίων και Ρεθύμνου, όπου σημειώνονται οι τοπογραφικές θέσεις των μαχών και των ιστορικών χώρων.

Η Κρήτη μέσα από τα μάτια του Πετρώφ. Από τις συλλογές του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου

Κρητικός υψώνει την ελληνική σημαία στο Ακρωτήρι της Κρήτης το 1897. Ελαιογραφία σε ξύλο του Δ.Ε. Μοντεσάντου Από τις συλλογές του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου

Κέντημα με παράσταση "Η Ανάστασις της Κρήτης". Από τις συλλογές του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΕΡΓΟΥ

Γενικός συντονισμός δημιουργίας εκθεσιακού χώρου-
εκπόνηση & εκτέλεση μουσειολογικής

& μουσειογραφικής μελέτης: **Ηλίας Παπαγεωργίου**

συντηρητής αρχαιοτήτων, μουσειολόγος

Παντελής Φελέρης, συντηρητής αρχαιοτήτων

αρχιτέκτων, μουσειογράφος

Γραφιστικά: **Φοίβος Παπαγεωργίου**

Ειδικές κατασκευές: **Αθανάσιος Τσουπάκης**

Επιστημονικοί συνεργάτες

Ζαχαρίας Αντωνάκης, Ιστορικός-Υποψήφιος Διδάκτορας
Νεότερης Ελληνικής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Κρήτης

Μαρίνα Δετοράκη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Βυζαντινής
Φιλολογίας, Τμήμα Φιλολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης

Ελευθερία Ζέη, Επίκουρη Καθηγήτρια Ιστορίας Νέων
Χρόνων, Τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης

Κυριάκος Καλαϊτζίδης, Αναπληρωτής Καθηγητής Τμήμα
Μουσικών Σπουδών Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Καλλιτεχνικός Διευθυντής "Έν Χορδαίς"

Εκθέματα από τις συλλογές:

Ιεράς Μονής Αρκαδίου

Δημήτρη Σκαρτσιλάκη

Ευτύχη Τζιρτζιλάκη

Γεωργίου Μπαλαφούτη

Παραχώρηση ψηφιακού υλικού από τις
συλλογές του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου

ΕΘΝΙΚΟ
ΙΣΤΟΡΙΚΟ
ΜΟΥΣΕΙΟ

Σχεδιασμός εντύπου: Μαρία Στέφωση

Βασιλική Αγίου Μάρκου

20 Οκτωβρίου - 18 Δεκεμβρίου 2021

ΔΗΜΟΣ
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
MUNICIPALITY OF HERAKLION

ΒΙΚΕΛΑΙΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
VIKELAIA MUNICIPAL LIBRARY